

Memoriestenen bij Roodeschuur doen denken aan het verleden 'Op last van het bestuur van het waterschap Surhuisterveen'

Door Dirk R. Wildeboer te Buitenpost
secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen

Bij Roodeschuur onder Augustinusga ligt een sluis in de Nieuwe Vaart en daarbij vindt u de voormalige sluiswachterswoning (annex café). Zowel in de gevel van het gebouw als aan de bovenkant van de sluis, is een herinneringssteen aangebracht. De opschriften geven een aantal bijzonderheden die aanleiding zijn geweest om dit artikel te schrijven.

Surhuisterveen ontstond in de tweede helft van de 16e eeuw als buurtschap van Surhuizum. Het was in 1576 dat een groep ondernemers uit Utrecht een overeenkomst sloten met de abt van het klooster Jeruzalem te Gerkesklooster om de hoge venen, die eigendom waren van het klooster, af te graven. Deze venen lagen op het grondgebied van het tegenwoordige dorp Surhuisterveen. De Utrechtse zakenlieden waren o.a. Mathias en Johan van Voort. Deze vermogende familie uit Utrecht heeft zich destijds in Achtkarspelen gevestigd. In de dorpskerk van Augustinusga zijn nog twee grafzerken aanwezig, waaronder nakomelingen van dit geslacht hun laatste rustplaats vonden.

Vaarwegen

Goede vaarwaters om de turf af te voeren zijn steeds zeer belangrijk geweest. Via het Kolonelsdiep vond het transport plaats verder het land in. De verveners hadden er zakelijk veel belang bij dat dit geregeld kon doorgaan. Door te geringe diepte waren er vaak problemen. De Van Voorts waren verplicht om het onderhoud te betalen. Deze kosten behoorden dus bij hun bedrijfskosten. Surhuisterveen moest dus zijn turf kwijt via het Kolonelsdiep. Maar om daar vanaf het dorp te komen, was er nog een andere verbinding noodzakelijk. In de beginperiode van de veenderij was dit de Oude Vaart. Deze loopt vanaf Kortwoude in noord-oostelijke richting door de Surhuizumermieden en komt ter hoogte van Gerkesklooster in het Kolonelsdiep uit. Deze verbinding schijnt niet een succes te zijn geweest, want men ging al vroeg over tot het graven van de Nieuwe Vaart. Deze vaart wordt ook wel Compagnonsvaart genoemd. Vanaf 1649 was dit de verbinding met het Kolonelsdiep. Scheepvaartverkeer via de Oude Vaart was niet meer mogelijk. Dit vaarwater loopt vanaf Surhuisterveen in noordelijke richting langs Bu-

wetille, Roodeschuur en komt ten westen van Augustinusga in het Kolonelsdiep uit.

De Compagnie

Na de periode van de Utrechtse ondernemers, hadden ook Friese edellieden en patriciërs zakelijke belangen in de

Foto van de grafsteen op de begraafplaats te Surhuisterveen van Hermanus Klazes Sipma. Rond 1880 had hij zitting in het bestuur van het Waterschap Surhuisterveen. Zijn beroep was grutter. In 1873 kreeg hij van de gemeente permissie om stoomkracht in zijn grutterij aan te brengen.

venen. Toen het veen in de loop van de 17e eeuw was vergraven, viel er weinig meer te verdienen. We kunnen wel aannemen dat de interesse van de zakenlieden in dit gebied destijds ging verdwijnen. De Compagnie ging nu over in een soort waterschap dat werd bestuurd door vier Compagnonsmannen. Twee van hen behoorden bij de Gereformeerde (destijds Hervormde Kerk) en twee tot de Doopsgezinde. Ieder jaar traden twee leden af, een Gereformeerde en een Doopsgezinde. De eerste zondag na Nieuwjaar was er verkiezing van de leden in de kerkgebouwen te Surhuisterveen.

Waterschap Surhuisterveen

In 1874 werd de Compagnie opgeheven en hiervoor in de plaats kwam het Waterschap Surhuisterveen. Jan Binnes Hulshoff, die ook in het bestuur van de Compagnie zitting had gehad, werd de nieuwe voorzitter. De eigendommen van de Compagnie, waaronder de sluis met sluiswachterswoning in de buurtschap Roodeschuur, werden overgedragen aan het Waterschap. De notariële akte werd op 19 maart 1877 gepasseerd in het 'Vallaatshuis, de Roodeschuur onder Augustinusga'. Getuigen waren Gerrit Martens Sijtsma, vallaatsman en kastelein en Geert Jans Hoekstra, boerenknecht, beiden wonende te Augustinusga. Naast de eigendommen waren er ook schulden, t.w. f 1700,- aan notaris Sickler te Augustinusga, f 600,- aan Elsje Romein te Buitenpost (weduwe van Durk Kuipers) en f 400,- aan de Doopsgezinde gemeente te Surhuisterveen. Rond 1970 ging het Waterschap Surhuisterveen op in 'Lits en Lauwers', dat op zijn tijd voor enige jaren terug weer een onderdeel werd van het 'Wetterskip Lauwerswâlden'.

Roodeschuur

In de Nieuwe Vaart bij Roodeschuur liet de Compagnie in 1663 een schutsluis aanleggen. Hierbij werd een woning voor de sluiswachter gebouwd, die tevens in gebruik was als herberg en vergaderplaats voor de leden van het bestuur van de Compagnie. De huurder van het pand kon dus zijn brood verdienen als vallaatsman (sluiswachter) en als kastelein. Toen er in 1881 een nieuwe sluis met sluiswachterswoning werd gebouwd, bleef deze situatie gehandhaafd.

Openbare verhuring in 1865

Op 9 december 1865 was er een publieke verhuring door de Compagnie van 'de huizinge en herberg, de Roodeschuur genaamd, gekwoteerd nummer 119, staande en gelegen onder het behoor van Augustinusga, als mede de daarbij behorende weg en tillen en de opkomsten van het daarbij behorende verlaat'. Met de 'opkomsten' werd het sluisgeld bedoeld, dat aan de huurders toekwam. De hoogste bidders waren Pieter Jans Hulshoff, kastelein onder Augustinusga en Jan Rinderts Hulshoff, landbouwer te Surhuisterveen. De jaarlijkse huur was f 500,-. Tot dus ver was Pieter Jans ook al huurder. De huur werd nu dus gezamenlijk aangegaan. Ook op 9 december 1865 werden dezelfde heren Hulshoff huurders van een stuk bouwland, gelegen onder Harkema-Opeinde, het Compagnieland genoemd voor f 73,- per jaar. Kennelijk konden onze mannen Hulshoff goed met elkaar opschieten. Uiteraard moesten de taken worden verdeeld. Bij het doorlezen van het huurcontract krijgen we een indruk van de situatie rondom de sluis omstreeks 1865. Er waren veel voorschriften en bepalingen, waaraan de huurders zich moesten houden. De belangrijkste taak van de sluiswachter was om de schepen te schutten. De uren, waarop dit mocht gebeuren, waren exact bepaald. Wordt hiervan afgeweken, dan stond daar een boete op van f 6,- bij de eerste overtreding. Bij herhaling liep het bedrag verder op. De veerscheperen varende van Surhuisterveen op Leeuwarden en Groningen hadden een voorkeursbehandeling. Deze moesten onverwijld en te allen tijde worden doorgelaten. Het normale schutgeld was f 0,15, maar 'kramers of zuitelaars' dienden f 0,20 te betalen. Verder kunnen we lezen dat er ook kleine deuren ('de knippe genaamd') in de sluis aanwezig waren. De vallaatsman mocht voor het openen en sluiten een halve stuiver vragen. De Buwetille en de brug over de Nieuwe Vaart onder Augustinusga moest de huurder 'steeds wel aanvaarden en schouwbaar houden'. Deze bruggen moesten eens per drie weken worden geschrobd. Voor de sluis was een schrobbeurt van tweemaal per jaar voorgeschreven. Indien nodig, moest 'het verlaat met turfmat worden gemat'. Voorts was het de sluiswachter toegestaan om de weg bij Roodeschuur en de vaartswal met vee te beweiden.

Nieuwbouw in 1881

In 1881, dus nu onder het bestuur van het Waterschap Surhuisterveen, werd de oude sluis met sluiswachterswoning vervangen door nieuwbouw. Tevens werd toen een nieuwe draaibrug bij Buwetille over de Nieuwe Vaart gebouwd. De eerste steenlegging was in de maand juli. Jan Binnes Hulshoff, voorzitter van het waterschap, hield een toespraak. Hulshoff vond: "dat een feestelijke gebeurtenis als deze met recht mocht worden gevierd. Echter voorzover ze niet gepaard gingen met drinkgelagen, zoals maar al te vaak voorkwam". Verder sprak hij de volgende woorden: "De

oude sluis, tot dusverre gedeeltelijk opgeruimd, heeft ons nog geen enkel teken gegeven waaruit gebleken is onder wiens bestuur en door welke aannemer de bouw had plaats gehad. Om de toekomstige afbrekers van de nieuwe sluis omtrent deze gegevens niet in het duister te laten", vond de spreker het nodig om een oorkonde in het buitenste sluishoofd te metselen met de namen van de personen die hierbij waren betrokken geweest. Op deze manier zouden deze bijzonderheden voor het nageslacht bewaard blijven. Bij de feestelijke eerste steenlegging bracht de spreker verder naar voren dat voor de arbeiders bij de sluis 'het gewone geldelijke blijk van waardering niet achterwege was gebleven'. Maar precies een maand later waren deze arbeiders beslist niet tevreden. Een kort berichtje in de Leeuwarder Courant meldde toen: 'Bloedige ongeregdheid onder de arbeiders aan de nieuwe sluis te Roodeschuur. Poging tot staking vanuit Surhuisterveen mislukt'. Wat er precies was gebeurd valt niet te achterhalen. Duidelijk is wel dat er sprake is geweest van een arbeidsconflict met waarschijnlijk een eis om ho-

ger loon. Rond 1881 was een tijd van grote werkloosheid en sociale onrust.

Herbouw in 1901

In dit jaar vond er een verbetering van de sluis plaats. Joh. Kuipers en R. Kats waren hierbij de uitvoerders. Ook ter herinnering hiervan werd een steen in de sluis gemetseld. Deze steen is echter aan een opknappbeurt toe, zodat de namen uit het verleden weer vlot kunnen worden gelezen door de generatie van nu.

Huidige situatie

Nu, in 1999, valt bij de sluis weinig meer te beleven. Schepen komen niet meer voorbij. Het café in de voormalige sluiswachterswoning is een aantal jaren geleden gesloten. In het gebouw woont nu een rijwielhandelaar. Op de plaats waar vroeger de schippers en andere passanten hun slokje kregen, staan nu fietsen opgeslagen. De waterschapsbestuurders hebben al lang een riantere vergaderplaats gevonden.

Jan Binnes Hulshoff (1815-1888)

Zijn ouders waren Binne Jans Hulshoff, landbouwer en Sijtske Simons de

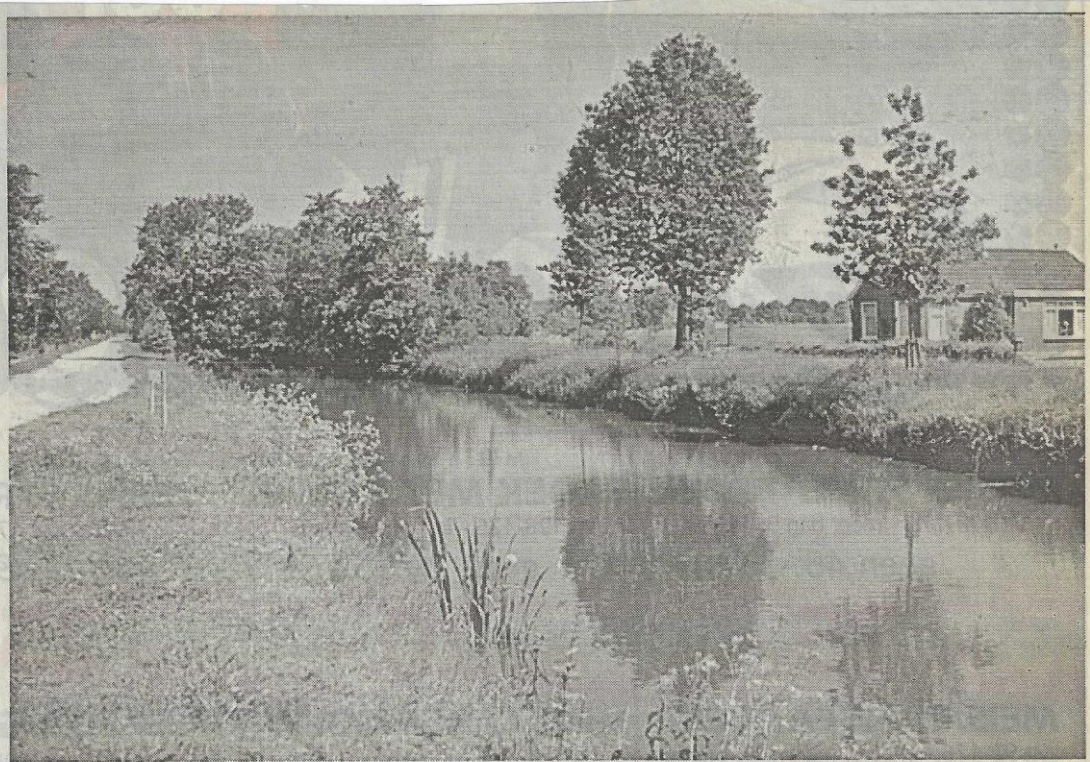
Vries. Hij was landbouwer, winkelier en logementhouder te Surhuisterveen. Behalve in het bestuur van het waterschap heeft hij vele andere bestuursfuncties gehad. Hulshoff werd begraven bij de Ned. Herv. kerk in Surhuisterveen. Op de grafsteen staat het volgende te lezen: 'Rustplaats van Jan Binnes Hulshoff, echtgenoot van Jeltje Wiebrens Poppinga, geboren in juni 1815, overleden 7 januari 1888, sedert 1853 lid en 30 jaren Wethouder van de gemeente Achtkarspelen. Rust zacht, gij hebt Uw taak volbracht. Uw werk is hier gedaan. En tijdgenoot en nageslacht plukt vruchten van Uw daan. Gij hebt niet vergeefs geleefd: o neen! Uw werk spreekt schooner dan dees steen'.

Dit is een opname uit 1999 van de sluis met de voormalige sluiswachterswoning bij Roodeschoor.

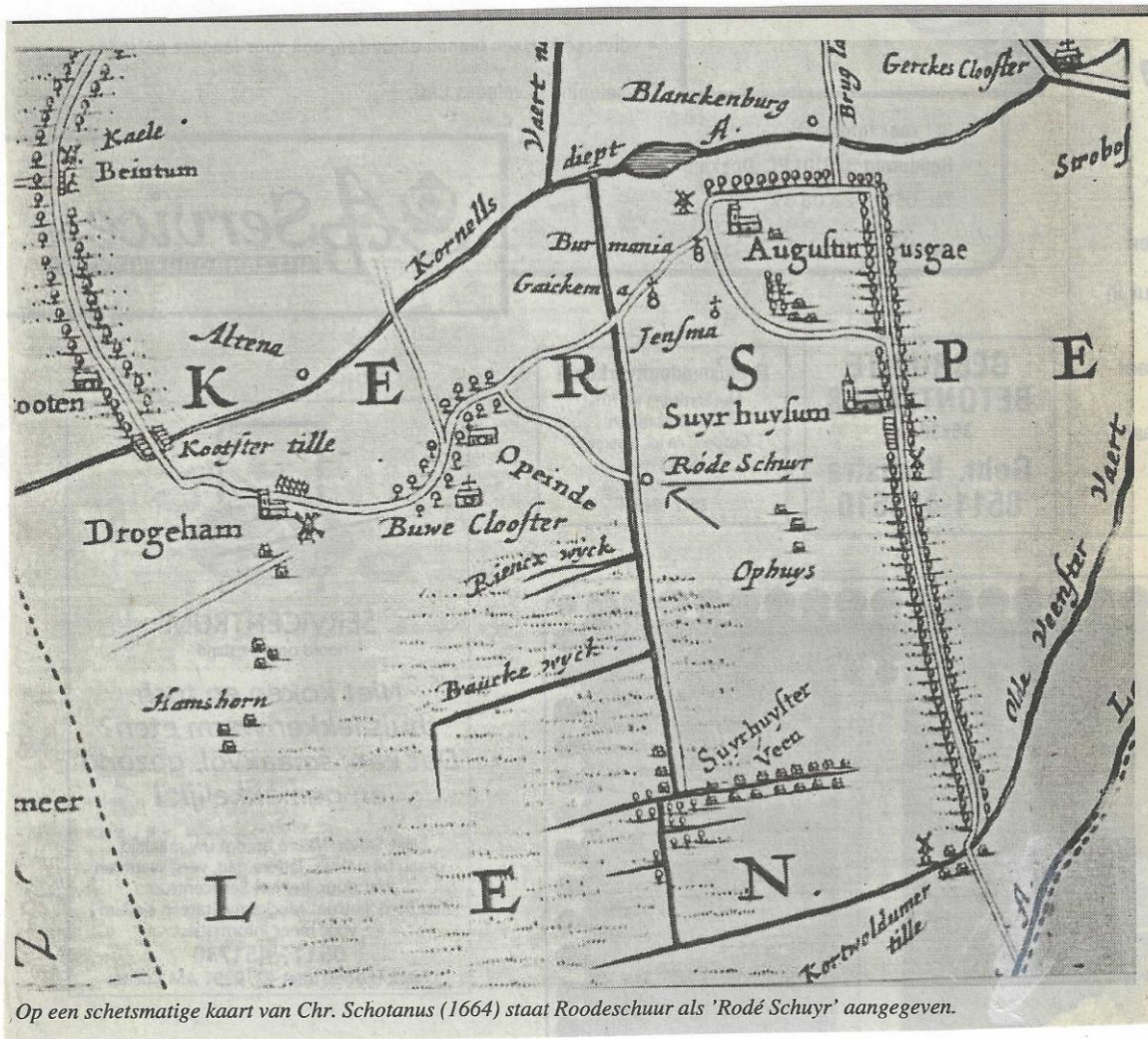
Opname in 1999 van de herdenkingssteen op de sluis bij Roodeschoor. Opschrift: 'Herbouwd in 1901 op last van het Bestuur van het Waterschap Surhuisterveen, bestaande uit de Heeren H.A. Veenstra, voorzitter, H.K. Hulshoff, ondervoorzitter, D.P. van Dekken, K.H. Postma en J.A. Buma, leden. T.B. Schurer, secretaris. Naar het ontwerp van de gemeente-architect A. Velding, door de aannemers Joh. Kuipers en R. Kats.

Hier ziet u de Nieuwe- of Compagnonsvaart bij de Turfloane en de Feartswâl op de grens van het dorpsgebied van de dorpen Harkema en Surhuizum. Iets verder naar het noorden aan genoemde vaart ligt Buwetille.

Foto van de steen in de gevel van de voormalige sluiswachterswoning bij Roodeschuur, die bij de bouw in 1881 werd geplaatst.

Op een schetsmatige kaart van Chr. Schotanus (1664) staat Roodeschuur als 'Rodé Schuyr' aangegeven.

Literatuur: A. Tjoelker, 'Surhuisterveen, een dorpsstudie', Surhuisterveen 1947.
 S.J. van der Molen, 'Feenster fucht', Surhuisterveen 1976.
 Bronnen: Ryksargyf Fryslân.
 Foto's: Dirk R. Wildeboer.

Dit was een publicatie van de Stichting Oud-Achtkarspelen.